

REGERINGSKANSLIET

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten kan inte ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna i landet. Information bör sökas också från andra källor.

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Kenya 2010

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Mänskliga rättigheter erkänns och respekteras i relativt stor utsträckning i Kenya, samtidigt som det på flertalet områden finns utrymme för förbättringar. Merparten av de centrala konventionerna om de mänskliga rättigheterna har ratificerats. Respekt för yttrandefrihet och ett aktivt civilsamhälle bidrar till ett öppet samhällsklimat. Därtill har de pågående reformerna av det kenyanska samhället och ikraftträdandet av den nya grundlagen i augusti 2010 medfört betydande förbättringar beträffande skyddet för de mänskliga rättigheterna.

I centrum för debatten och de pågående reformerna står konsekvenserna av de omfattande våldsamheter som utbröt efter valet 2007 och hur en liknande situation ska kunna undvikas i framtiden. Trots den positiva utvecklingen kvarstår uppenbara brister i skyddet av och respekten för de mänskliga rättigheterna i Kenya.

Våldsamheterna 2007 – 2008 hade både direkta och långtgående konsekvenser för de mänskliga rättigheterna. Händelserna tydliggjorde det omfattande behovet av fortsatta reformer. Den koalitionsregering som bildades efter medling av det internationella samfundet har haft som prioritet att driva igenom den nya grundlag som fick stor majoritet av väljarnas röster i den fredliga och demokratiska folkomröstningen i augusti 2010. Grundlagen innehåller en rättighetskatalog som har kallats den mest progressiva i Afrika.

Svaga institutioner, bristande rättssäkerhet och utbredd strafffrihet i Kenya har negativ inverkan på den enskilda medborgarens åtnjutande av medborgerliga och politiska rättigheter. Godtyckliga frihetsberövanden och utomrättsliga avrättningar förekommer och drabbar särskilt marginaliserade samhällsgrupper. Samtidigt gör utbredd korruption det svårt att ställa de ansvariga till svars.

I Vision 2030 har Kenya uppställt målet att år 2030 vara ett medelinkomstland. Det är en ambitiös agenda nödvändig för att garantera folkets åtnjutande av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, samt för att minska den omfattande fattigdomen. Kenyas ekonomiska tillväxt är god, omkring fem procent per år. Den ekonomiska utvecklingen hämmas dock av en mycket kraftig befolkningstillväxt som på sikt riskerar hindra förverkligandet av Vision 2030.

Kenya är ett mångkulturellt land med ett fyrtiotal etniska grupper. Till följd av konflikter i omkringliggande länder söker många flyktingar skydd i Kenya. Diskriminering av vissa etniska grupper förekommer och situationen är särskilt svår för flyktingar. Den interreligiösa toleransen är traditionellt sett hög, muslimska ledare har emellertid uttryckt oro över ökad misstänksamhet mot den muslimska minoriteten (omkring tio procent av befolkningen enligt 2009-års folkräkning).

Sverige bidrar aktivt med stöd till den kenyanska reformprocessen, dels av Sida och genom EU, dels genom FN-systemet. Det svenska stödet koordineras tillsammans med andra internationella utvecklingspartners till Kenya i syfte att höja effektiviteten och nå bästa möjliga resultat. Sverige har, tillsammans med Världsbanken, ett delat ordförandeskap för samordningen i Kenya.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

De centrala konventionerna om de mänskliga rättigheterna:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*, ratificerades 1972. De två tillhörande protokollen om enskild klagorätt och avskaffande av dödsstraff har varken undertecknats eller ratificerats.
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*, ratificerades 1972. Tilläggsprotokollet om enskild klagorätt har varken undertecknats eller ratificerats.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*, ratificerades 2001.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*, ratificerades 1984. Tilläggsprotokollet om enskild klagorätt har varken undertecknats eller ratificerats.

- Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)*, ratificerades 1997. Tilläggsprotokollet om förebyggande av tortyr har varken undertecknats eller ratificerats.
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)*, ratificerades 1990. Tilläggsprotokollet om barn i väpnade konflikter ratificerades 2002. Det andra tilläggsprotokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi undertecknades 2000 men har ännu inte ratificerats.
- Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*, ratificerades 2008. Tilläggsprotokollet om enskild klagorätt har varken undertecknats eller ratificerats.
- Konventionen om påtvingade försvinnanden, *Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (CPPED)*, undertecknades 2007 men har ännu inte ratificerats.

Kenya har gjort en reservation till ICESCR med hänvisning till rådande förhållanden i landet. Reservationen avser mödrars rätt till betald ledighet före och efter förlossning.

Rapportering till FN:s övervakningskommittéer har skett för följande konventioner:

- ICESCR – rapporterade senast 2006. Övervakningskommittéen för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter behandlade rapporten 2008.
- CAT – rapporterade senast 2007. Övervakningskommittéen mot tortyr behandlade rapporten 2009.
- CEDAW – rapporterade senast 2006. Övervakningskommittéen för avskaffandet av alla former av diskriminering av kvinnor behandlade rapporten 2007.
- CRC – rapporterade senast 2006. Övervakningskommittéen för barnets rättigheter avgav utlåtande om rapporten 2007.
- ICCPR – rapporterade senast 2010. Övervakningskommittéen för de mänskliga rättigheterna har ännu inte behandlat rapporten.

Kenya har ännu inte rapporterat om CERD och CRPD.

Utöver ovanstående konventioner har Kenya också ratificerat följande:

- Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees*, ratificerades 1966. Tilläggsprotokollet ratificerades 1981.

- Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen, *International Criminal Court (ICC)*, ratificerades 2005.
- Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter, *African Charter on Human and Peoples' Rights*, ratificerades 1992.
- Afrikanska stadgan om barnets rättigheter och välfärd, *African Charter on the Rights and Welfare of the Child*, ratificerades 2000.

Rapportering om Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter och Afrikanska stadgan om barnets rättigheter och välfärd, tillställdes Afrikanska unionen 2006.

Den Internationella brottmålsdomstolens (ICC) inledde 2009 förundersökningar mot ett antal ledande politiker och höga tjänstemän. Misstankarna rör deras ansvar för de våldsamheter som utbröt efter valet 2007. Samarbetet mellan Kenya och ICC fungerade bra under 2010. Starkt stöd uttrycktes återkommande från högsta politiska nivå. Vissa politiska krafter har emellertid sökt obstruera processen för egen vinnings skull.

I december 2010 tillkännagav ICC:s chefsåklagare Luis Moreno-Ocampo namnen på sex personer misstänkta för att vara ytterst ansvariga för våldsamheterna. Samtliga är högst namnkunniga kenyaner, inklusive tre toppolitiker (varav två ministrar), en hög politisk tjänsteman, den före detta polischefen och en framträdande radiopersonlighet. Som en reaktion på tillkännagivandet föreslog en grupp parlamentariker att Kenya borde lämna ICC. Delar av regeringen inledde samtidigt ett försök att få stöd i Afrikanska unionen (AU) för att slippa ICC-rättegång till förmån för rättsskipning i ett förstärkt kenyanskt rättsväsende.

År 2010 granskade FN:s råd för de mänskliga rättigheterna Kenya genom den s.k. Universella granskningsmekanismen (UPR). Rapporten från granskningen berömde Kenyas starka åtagande att främja skyddet för mänskliga rättigheter i landet och viljan till samarbete med icke-statliga aktörer. Rapporten anmärkte också på svagheter och utfärdade rekommendationer till förbättringar i skyddet för mänskliga rättigheter.

I linje med åtagandet att främja skyddet för mänskliga rättigheter i landet, strävar Kenya efter att samarbeta med FN-systemets olika rapportörer. Följande rapportörer har besökt landet:

- Rapportören för utomrättsliga och summariska avrättningar – 2009
- Rapportören för internflyktingar – 2008
- Rapportören för ursprungsbefolkningar – 2006
- Rapportören för bostadsfrågor – 2004
- Rapportören för tortyr – 1999

– Rapportören för handel med barn, barnprostitution och barnpornografi – 1997.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Vid ett besök i Kenya i början av 2009 konstaterade FN:s särskilde rapportör för utomrättsliga avrättningar, professor Philip G. Alston, att de kenyanska säkerhetsstyrkorna regelbundet gjort sig skyldiga till övergrepp mot befolkningen. Inom poliskåren förekommer så kallade ”dödspatruller”, som söker upp och avrättar misstänkta medlemmar i kriminella organisationer utan föregående rättegång. Avrättningarna sker ofta på order från högre ort men kan också utföras på säkerhetsstyrkornas egna initiativ.

Svaga institutioner och bristande kontroll över det statliga våldsmonopolet har lett till en situation där de kenyanska säkerhetsstyrkorna mycket sällan ställs till svars för sina handlingar.

De kenyanska säkerhetsstyrkorna anses bära ett stort ansvar för de våldsamheter som bröt ut efter presidentvalet 2007 – 2008. Trots att bevisning föreligger har ännu ingen ställts till svars för dessa gärningar. Därtill är merparten av de poliser som misstänks ha deltagit i våldsamheterna fortfarande i tjänst, ofta inom samma distrikt där de misstänks ha gjort sig skyldiga till brott.

Den kenyanska regeringen har, med stöd av bland annat Sverige, inlett en reform av säkerhetssektorn. Reformen syftar bland annat till att öka kontrollen över poliskåren. Detta ska ske genom omfattande strukturella förändringar och framtagande av ett tydligare regelverk samt etiska riktlinjer.

Tortyr och annan omänsklig behandling förekommer. Kenyas första rapport till FN:s tortyrkommitté behandlades 2008. Kommittén kritiserade Kenya för den bristande politiska kontrollen över säkerhetsstyrkorna som resulterar i att tortyr och annan omänsklig behandling kan fortgå utan att de ansvariga ställs till svars.

I ett uppmärksammat fall under hösten 2010 utlämnade Kenya 13 kenyanska medborgare till Uganda, misstänkta för delaktighet i terroråd i Kampala i juli 2010. Utlämnandet skedde utan föregående juridisk prövning och utan garantier mot att tortyr eller annan omänsklig behandling inte skulle förekomma. Regeringen har vid flera tillfällen tillstyrkt att den agerade felaktigt, men i övrigt inte vidtagit några synliga åtgärder.

De kenyanska kriminalvårdsanstalterna är både eftersatta och överfulla. Ofta inrymmer anstalterna omkring tre till fyra gånger fler interner än vad de är byggda för. Levnadsförhållandena på anstalterna är svåra, om än bland de bättre i jämförelse med många andra utvecklingsländer. EU ger stöd till renovering och utbyggnad av lokalerna inom ramen för insatsen mot sjörövare i Indiska oceanen. I avtal mellan EU och Kenya om överföring av misstänkta sjörövare till Kenya för lagföring säkerställs efterlevnaden av mänskliga rättigheter och förbud mot utdömande av dödsstraff.

Misstänkta brottslingar utsätts ofta för lynchmobbar som har lett till ett flertal dödsfall. Denna typ av gaturättvisa åtnjuter stöd bland befolkningen i Kenya.

4. Dödsstraff

Dödsstraffet finns formellt kvar i straffskalan och ska utdelas vid fällande dom för mord eller väpnat rån. Ingen laglig avrättning har emellertid verkställts sedan 1987. Under 2009 beordrade presidenten att landets cirka 4 000 dödsdömda fångar skulle få sina straff omvandlade till fängelse. Handlingen har tolkats som ett tecken på den politiska vilja som finns att avskaffa dödsstraffet i fredstid. Bland befolkningen åtnjuter å andra sidan dödsstraffet brett stöd varför ett formellt avskaffande kan komma att dröja.

I ett uppmärksammat rättsfall under 2010 fann domstolen att brottsbalkens bestämmelse om obligatoriskt utdömande av dödsstraff för mord och väpnat rån stred mot grundlagen.

Den nya grundlagen som trädde i kraft 2010 innehåller bestämmelser som värnar om rätten till liv och mänsklig värdighet. Grundlagen innerhåller också ett förbud mot att en person uppsåtligen berövas livet, med undantag för vad bestämmelse i grundlagen eller annan skriven lag medger.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Den utbredda korruptionen inom den kenyanska poliskåren och det kenyanska rättsväsendet har fortsatt stora konsekvenser för rätten till frihet och den personliga säkerheten. Godtyckliga frihetsberövanden och andra utomrättsliga metoder förekommer och används ofta i utpressningssyfte. Därtill har det överbelastade kenyanska rättsväsendet ibland svårt att leva upp till grundläggande rättsprinciper som rätten till en rättvis rättegång, rätten till att inom rimlig tid få veta vad man är anklagad för och rätten till att få frihetsberövandets laglighet prövad.

Våldsamheterna efter valet 2007 tvingade många människor på flykt från sina hem. Vissa lever än idag som internflyktingar, av olika skäl förhindrade att återvända till sina hem. Kritik har riktats mot regeringen för att den inte gjort

tillräckligt för att möjliggöra för internflyktingarnas återvändande. Därutöver finns det i Kenya ett stort antal flyktingar från grannländerna. De tvingas leva i särskilda flyktingläger utan möjligheter att röra sig fritt inom landet.

Tiotusentals människor har också tvingats från sina hem till följd av att informella bosättningar, till exempel slumområden, rivs av myndigheterna utan att invånarna erbjudits något alternativt boende. Detta är ett växande problem som framförallt berör invånare i expanderande storstäder med stora slumområden.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Grundläggande rättsprinciper finns på plats i Kenya men rättssäkerheten uppvisar brister. Problemen grundar sig framförallt på dålig effektivitet till följd av underbemanning, inkompetens och brist på resurser. Utbredd korruption och nepotism inom rättsväsendet har även det negativa konsekvenser för rättssäkerheten. Problemen är identifierade och vissa åtgärder har vidtagits. Sammantaget är dock behovet av fortsatta reformer stort.

I och med den nya grundlagen ska alla anklagade erbjudas offentlig rättshjälp, något som tidigare endast har erbjudits personer anklagade för mord. Den nya grundlagen garanterar också vissa grundläggande principer som exempelvis rätten att inom skälig tid få veta vad man står anklagad för. Bristen på både resurser och kompetens ger emellertid vid handen att Kenya kommer att få svårt att inom en nära framtid uppfylla grundlagens bestämmelser i det avseendet. Rättsväsendets underdimensionering och ineffektivitet innebär att rätten att inom skälig tid få sin sak prövad inför en opartisk domstol sällan kan uppehållas. Uppgifter gör gällande att omkring 900 000 mål (inklusive civilmål) väntar på att tas upp i domstol. Många människor förblir frihetsberövade i årtal i väntan på att få sin sak prövad.

Korruptionen inom rättsväsendet och polisens, åklagares, advokaters och domares benägenhet att vika sig för politiska påtryckningar har också skadat rättssäkerheten. Särskilt enskilda medborgare utan resurser har svårt att åtnjuta en skälig nivå av rättssäkerhet. Strafffriheten bland politiker och högt uppsatta medborgare är utbredd. Enligt Transparency Internationals *Corruption Perception Index*, har korruptionen i Kenya försämrats 2010 jämfört med 2009.

Den nya grundlagen stipulerar tydligare regler för efter vilka kriterier åklagare och domare ska utses och agera. Domarkåren ska granskas i enlighet med grundlagens krav och ledande domartjänster kommer att utlysas och tillsättas på nytt. Den nya grundlagen inrättar också ett oberoende åklagarväsende. Förhoppningen är att dessa åtgärder kommer att öka kompetensen och oberoendet inom rättsväsendet.

Straffmyndighetsåldern i Kenya är åtta år vid uppsåt och tolv år vid försummelse. Kenyanska kriminalvårdsanstalter saknar nästan helt separata faciliteter för barn och ungdomar som ofta tvingas dela cell med de äldre fångarna. Övergrepp mot barn förekommer. FN:s kommitté för barnets rättigheter välkomnade 2007 vissa åtgärder Kenya vidtagit i syfte att förbättra rättssäkerheten för barn. Kommittén uttryckte samtidigt oro för den låga straffmyndighetsåldern, att barn alltför ofta döms till döden och att barn inte hålls åtskilda från vuxna i fängelser.

På vissa håll i landet har det upprättats särskilda domstolar för att pröva åtal mot barn.

Den nya grundlagen stadgar att barn endast får frihetsberövas om inga alternativ står till buds. Om frihetsberövande ändå bedöms vara motiverat, ska barnet hållas åtskilt från vuxna och under förhållanden som tar hänsyn till barnets ålder och kön. Frihetsberövandet ska vara under kortast möjliga tid.

Muslimska domstolar, så kallade kadhis-domstolar, äger rätt att döma mellan muslimer i civilrättsliga frågor. Kadhis-domstolarna är skyddade i den nya grundlagen.

En nationell ombudsman dit kenyanska medborgare kan vända sig för att hävda sin rättigheter enligt grundlagens och framföra klagomål har inrättats.

Den Nationella kommissionen för mänskliga rättigheter (*Kenya National Commission for Human Rights*), och ett antal icke-statliga organisationer, agerar med stort oberoende genom att belysa och följa upp kränkningar av mänskliga rättigheter i landet. Kommissionen tar även emot anmälningar från enskilda medborgare.

Kommissionen för sanning, rättvisa och försoning (*Truth, Justice and Reconciliation Commission*), med mandatet att utreda statens övergrepp mot medborgarna har till följd av ledarskapsproblem mötts av misstroende.

Efter en längre tids passivitet till följd av ledarskapsproblem har Kenyas Anti-korruptionskommission intensifierat sitt arbete. Ökat politiskt stöd till kampen mot korruption och en ny karismatisk ledare har underlättat kommissionens arbete.

7. Straffrihet

Det kenyanska rättsväsendet bedöms vara ineffektivt och mottagligt för ekonomiska och politiska påtryckningar. Det är sällan som inflytelserika personer och höga statstjänstemän ställs inför rätta. Om så skett har riksåklagaren utnyttjat sin lagliga rätt att överta mål och sedan lagt ned åtalet.

Den nya grundlagen påkallar omfattande reformer för rättsväsendet. Syfte är att bekämpa straffriheten och öka allmänhetens förtroende. Processen att stifta nya lagar och inrätta erforderliga mekanismer för översyn av rättsväsendet befinner sig ännu i ett inledande skede. Omedelbara förbättringar i det kenyanska rättsväsendet med avseende på straffrihet är därför inte att vänta.

Av stor betydelse för att bekämpa straffriheten är Kenyas samarbete med ICC:s förundersökning mot ett antal högt uppsatta individer i det kenyanska samhället, vilka misstänks ha betydande ansvar för det omfattande våld som följde efter valet 2007.

Nationella åtgärder för att lagföra de på lägre nivåer inom poliskåren, militären och samhället i övrigt som misstänks ha ansvar i våldsutbrottet har inte inletts. Däremot har regeringen uttalat ambitionen att under 2011 skynda på tillskapandet av de rättsinstanser som den nya grundlagen föreskriver och som kommer att krävas för att förmå lagföra anstiftare till eftervalsvåldet.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Det kenyanska civila samhället är dynamiskt och frispråkigt. Kenyanska medier agerar med stor, grundlagsskyddad frihet och rapporterar om politikers, tjänstemäns och andra högt uppsatta medborgares förehavanden. Mediabilden domineras av tre stora dagstidningar med olika profiler. Det finns också flera tv- och radiostationer med stor spridning. Även den privata sektorn spelar en viktig roll i den offentliga debatten som förespråkare för reformer och har ett betydande politiskt inflytande.

Yttrandefriheten är skyddad i grundlagen. Skyddet omfattar inte krigshetsande, våldsagitation och hets mot folkgrupp. Yttrandefriheten ska utövas med respekt för medmänniskors åsikter och rättigheter. Under eftervalsvåldet 2007 – 2008, och vid enstaka tillfällen därefter, har det förekommit att framförallt lokala radiostationer spridit hatbudskap och uppmanat till våld. Framförandet av hatbudskap i offentliga sammanhang är förbjudet enligt den nya grundlagen.

Det har förekommit att politiker sökt påverka publiceringen av politiskt känsliga uppgifter, antingen genom mutor till journalister, rättsliga förfaranden eller politiska påtryckningar. I januari 2009 blev en lokal journalist bortförd och mördad efter att ha rapporterat om korruption inom den lokala poliskåren.

Mötesfriheten åtnjuter skydd i grundlagen. Ordningsmakten har tidigare kunnat begränsa friheten genom att uppställa administrativa krav på arrangörerna. Huruvida detta kommer att ändras i och med den nya grundlagen är för tidigt att säga. Det har skett att polisen tagit till våld för att stoppa demonstrationer.

Föreningsfriheten är även den grundlagsskyddad och omfattar också rätten att stå utanför föreningar. Sedan 2002 är medlemskap i den kriminella organisationen *mungiki*, en sektliknande organisation ansvarig för omfattande övergrepp mot befolkningen i Nairobi med omnejd, förbjudet.

Grundlagen garanterar religionsfrihet och Kenya har en tradition av samförstånd mellan kristna och muslimer (de två största religiösa grupperna).

Oro för radikalisering av islam har givit upphov till ökad misstänksamhet mot den muslimska befolkningen. Uppgifter om att muslimer blivit utsatta för trakasserier och godtyckliga arresteringar av kenyanska säkerhetsstyrkor har förekommit.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Efter årtionden av att ha varit en enpartistat infördes demokratiskt flerpartisystem i Kenya 1992. På grund av den föråldrade grundlagen behöll landet många av enpartistatens karaktärsdrag, som exempelvis ett mycket starkt presidentämbete och centraliserad maktapparat. I de allmänna valen 2002 valdes Mwai Kibaki till ny president efter 24 års maktinnehav för president Daniel arap Moi.

De våldsamheter som följde efter valen 2007 tydliggjorde behovet av en ny grundlag och omfattande reformer i syfte att modernisera det kenyanska samhället. Koalitionsregeringen som bildades 2008 efter medling av det internationella samfundet satte framtagandet av en ny grundlag högst upp på prioriteringslistan. Den nya grundlagen röstades igenom av omkring två tredjedelar av väljarna i en fredlig folkomröstning den 4 augusti 2010, och trädde i kraft den 27 augusti 2010. Folkomröstningen lockade 72,2 procent av väljarna till vallokalerna och ansågs av samtliga bedömare leva upp till internationell standard.

Politiskt förtryck var tidigare vanligt förekommande i Kenya, men har undanröjts i takt med att demokratiska reformer genomförts. Den nya grundlagen garanterar långtgående politiska rättigheter som exempelvis rätten att delta och ställa upp i val, grunda en politisk förening eller på annat sätt engagera sig politiskt. Varje medborgare äger också rätt att väcka frågor och föreslå lagstiftning till parlamentet.

Kenyas politiska system bygger på maktdelningsprincipen med exekutiv, lagstiftande och dömande makt. I och med den nya grundlagen minskas presidentens makt (den exekutiva makten), till förmån för parlamentet (den lagstiftande makten) och domstolsväsendet (den dömande makten). Statsråd

kommer inte längre att vara parlamentsledamöter, vilket kommer att tydliggöra åtskillnaden av den exekutiva och lagstiftande makten. En omfattande decentralisering av makten till *counties*, motsvarande ungefär länsnivå, kommer även att genomföras.

Etnicitet är av stor betydelse i Kenya. I synnerhet de politiska partierna löper längs etniska linjer. Det finns idag ett drygt hundratal politiska partier, varav fyra stycken dominerar den politiska arenan. De ideologiska skillnaderna mellan de politiska partierna i Kenya är små.

Den nya grundlagen söker råda bot på den underrepresentation av kvinnor som idag är ett faktum i Kenya. Detta ska ske genom att bland annat stipulera ett minsta antal kvinnor i senaten (16 av 47) och nationalförsamlingen (47 av 290). Idag är knappt tio procent av parlamentarikerna och sex av 44 ministrar kvinnor.

Oegentligheter vad beträffar partifinansiering, köp av väljarröster samt mutor till parlamentsledamöter har rapporterats.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Kenya har ratificerat åtta av den Internationella arbetsorganisationens (ILO) centrala konventioner:

- Konventionerna om förbud mot tvångsarbete (nummer 29 och 105);
- Konventionerna om minimiålder respektive förbud mot de värsta formerna av barnarbete (nummer 138 och 182);
- Konventionerna om icke-diskriminering i arbetslivet (nummer 100 och 111);
- Konventionen om föreningsfrihet och förhandlingsrätt (nummer 98).

Sammanlagt har Kenya ratificerat 43 av ILO:s 49 konventioner.

Arbetssituationen i Kenya är svår. Omkring 23 procent av befolkningen räknas som arbetslösa och om man också räknar med andel av befolkningen som är undersysselsatt är siffran så hög som nära 40 procent. Ungdomsarbetslösheten är särskilt graverande och personer under 30 års ålder utgör cirka 70 procent av antalet arbetslösa i Kenya. Hög ungdomsarbetslöshet innebär ofta ökad risk för att ungdomar engageras i brottslighet.

Den nya grundlagen förbjuder slaveri och påtvingat arbete. Medborgarna garanteras också rätten till goda arbetsförhållanden och ersättning för arbete. Arbetstiden är reglerad i lag till maximalt 52 timmar för en normal arbetsvecka

och 60 timmar för nattarbetare. Minimilön har fastslagits för ett fyrtiotal yrkeskategorier. En revidering företogs 2010 i syfte att bättre återspegla rådande levnadskostnader i Kenya. Minimilönen är trots det ofta otillräcklig för att försörja en familj. Statliga kontroller av efterlevnaden av den arbetsrättsliga lagstiftningen på arbetsplatser har visat på brister.

Grundlagen garanterar rätten att bilda och vara medlem i en fackföreningsrörelse, samt rätten att gå ut i strejk. Fackföreningarna i Kenya anses dock vara svaga och ofta starkt politiserade med kopplingar till styrande politiker. Omkring fem procent av den kenyanska arbetsstyrkan är ansluten till en fackförening.

Barn under 16 års ålder är förbjudna enligt lag att utföra arbete som är exploaterande, farligt eller annars skulle hindra dem från att gå i skolan. Vidare är barn under 18 års ålder förbjudna att arbeta inom industrisektorn. Trots förbud är barnarbete vanligt, i synnerhet på landsbygden där barn ofta måste bidra till familjens försörjning. Arbete bland yngre barn har dock sjunkit något sedan den kenyanska grundskoleutbildningen blev avgiftsfri.

FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har uttryckt bekymmer över att flyktingar *de facto* är uteslutna från arbete i den formella sektorn. I den informella sektorn tvingas flyktingarna ofta arbeta under dåliga arbetsförhållanden och till mycket låga löner. Kommittén noterade också att kvinnor, funktionshindrade och internflyktingar diskrimineras på arbetsmarknaden.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Sedan 1948 har Kenyas befolkning ökat från fem miljoner till 39 miljoner. Den snabba befolkningsökningen har skett utan att ekonomin utvecklats i samma takt. Detta har bland annat inneburit att den kenyanska hälsovården inte förmår möta det behov som finns. 2008 spenderade Kenya 4,6 procent av BNP och 6,1 procent av statens resurser på hälsosektorn.

Medellivslängden i Kenya är 52 år. 128 av 1 000 födda barn avlider innan de fyllt fem år, framförallt till följd av vattenburna sjukdomar. Malaria är en av de främsta onaturliga dödsorsakerna bland befolkningen.

HIV-prevalensen är omkring sju procent för hela landet och något högre i storstäderna. Siffrorna är emellertid osäkra då uppemot 80 procent av de smittade inte känner till sin status. Prevalensen är högre hos kvinnor än hos män. Stor ökning av antalet HIV-smittade har rapporterats ske inom gruppen män som har sex med män. Denna ökning kan förklaras av den stigmatisering och diskriminering som sexuella minoriteter möter inom hälsovården.

Undersökningar har också visat att en ökning sker i heterosexuella parförhållanden.

Antiretrovirala läkemedel (ARV) mot HIV är dyra och när de distribueras gratis tenderar de ofta att inte räcka till. Piratkopierade läkemedel (inklusive ARV, malariaprofylax och läkemedel mot tuberkulos) är ett ökande problem.

Den nya grundlagen garanterar rätten till bästa möjliga hälsa, inklusive tillgång av hälso- och mödravård. Grundlagen garanterar också rätten till akutvård, något som tidigare kunde förvägras patienten om denne inte hade sjukvårdförsäkring eller annars kunde bevisa betalningsförmåga. Kenya står inför stora utmaningar när tillgången till hälsovård ska förbättras och skyldigheterna under grundlagen ska efterlevas.

I storstadsområdena är tillgången av hälsovård god. Det finns en mängd privata aktörer som erbjuder utmärkt hälsovård för de som kan betala. De mindre bemedlade kenyanerna är beroende av den hälsovård som tillhandhålls av staten och det civila samhället. Denna håller ofta betydligt lägre kvalitet än de privata alternativen.

Hälsovårdstillgången på landsbygden är avsevärt sämre än i storstäderna. Brist på såväl läkare som utrustning och läkemedel är vanligt. Det beräknas att 25 procent av Kenyas befolkning har tillgång till en läkare inom åtta kilometers avstånd från hemmet.

12. Rätten till utbildning

Enligt en nationell undersökning från 2007 är läs- och skrivkunnigheten i Kenya 71,4 procent för personer över 15 år. De regionala skillnaderna i landet är stora och läs- och skrivkunnigheten är högre bland män än bland kvinnor. Den nordöstliga delen av Kenya har den lägsta siffran där endast 24,8 procent av befolkningen är läs- och skrivkunnig. I Nairobi är andelen 88,1 procent.

Rätten till utbildning garanteras av grundlagen. Den kenyanska åttaåriga grundskolan är avgiftsfri. Staten bekostar fortsatt utbildning för elever med toppresultat på de nationella proven. Kostnader tillkommer för skolböcker och skoluniformer, vilket ofta är en betydande utgift för fattiga familjer.

Den kenyanska staten ökade anslagen till utbildningssektorn med knappt 50 procent mellan 2007 – 2009. Omkring 30 procent av den totala budgeten spenderas på utbildning.

79 procent av barnen i Kenya går i grundskolan. 43 procent av eleverna fortsätter till nästa nivå. På grund av bland annat ungdomsgraviditeter går fler pojkar än flickor i skolan och det är inte ovanligt med rapporter om att lärare

gjort elever gravida. På universitetsnivån är 40 procent av studenterna kvinnor. Det finns ett trettiotal universitet i Kenya.

Barn med funktionshinder diskrimineras ofta i det kenyanska utbildningsväsendet då det saknas tillräckliga resurser och kunskap för att tillgodose deras behov av extra stöd. Regeringen antog 2009 en handlingsplan för att förbättra situationen för funktionshindrade och har vidtagit vissa åtgärder enligt planen.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Levnadsstandarden är generellt sett låg. De senaste årens stadiga tillväxt i den kenyanska ekonomin har emellertid medfört vissa förbättringar. Den positiva utvecklingen återspeglas i att Kenya har förbättrat sin ranking på FN:s utvecklingsindex. Stora regionala skillnader förekommer där situationen är särskilt svår i de norra delarna av landet. Till följd av den kraftiga urbaniseringen försämras också levnadsstandarden i storstäderna i takt med att slumområdena växer.

Den positiva utvecklingen till trots återstår mycket att göra för att förbättra situationen för de 50 procent av befolkningen som enligt FN lever i fattigdom. Den kenyanska regeringen har i Vision 2030 uppställt målet att år 2030 vara ett medelinkomstland. Den nya grundlagen har för första gången infört ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Livsmedelssäkerheten i Kenya är låg och återkommande perioder av torka eller översvämning har lett till höjda matpriser och hungersnöd bland befolkningen. Behovet av förbättringar av Kenyas infrastruktur och samhällstjänster som avlopp och kommunalt vatten är stort.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Kenyas senaste rapport om efterlevnaden av CEDAW lämnades till FN i oktober 2006. Rapporten nämner några av de åtgärder som vidtagits för att stärka kvinnornas ställning i samhället och motverka diskriminering. Bland åtgärderna märks förbud mot kvinnlig könsstympning av barn och skärpta straff för våldtäkt.

FN:s råd för mänskliga rättigheter har kritiserat Kenya för att inte förmå motverka den institutionaliserade diskrimineringen av kvinnor. Den nya grundlagen har medfört en betydande förbättring vad avser kvinnors grundlagsskyddade rättigheter och möjligheter till starkare ställning i samhället. Regeringens målsättning är att utjämna könsfördelningen inom den offentliga

sektorn. Dessa skyddsbestämmelser till trots förblir kvinnorna i Kenya marginaliserade. Det är framförallt de kulturella och traditionella normerna hos befolkningen som behöver ändras om kvinnornas ställning i samhället ska stärkas.

Trots förstärkt skydd mot övergrepp i den nya grundlagen, uttryckligt förbud i lag och utbildningskampanjer från såväl myndigheter som civilsamhället utförs fortfarande kvinnlig könsstympning i Kenya. Enligt en nationell undersökning från 2009 har 27 procent av den kvinnliga befolkningen mellan 15 och 49 år blivit utsatta för könsstympning. Förekomsten av traditionen varierar mellan stad och landsbygd, samt mellan olika etniska grupperna. I vissa etniska grupper kan så många som 90 procent av den kvinnliga befolkningen ha blivit utsatta för könsstympning.

Våldtäkt är ett betydande problem i Kenya och har enligt vissa undersökningar drabbat så många som 40 procent av den kvinnliga befolkningen. Under eftervalsvaldet 2007 – 2008 förekom det också politiskt motiverade våldtäkter i stor skala, händelser som nu undersöks av den Internationella brottmålsdomstolen.

Våldtäkt är förknippat med stark stigmatisering och endast åtta procent av de som utsatts för våldtäkt väljer att anmäla händelsen till polisen. Mörkertalet är stort också för andra former av utnyttjande av eller våld mot kvinnor. Detta kan anses bero på kulturella värderingar och traditioner, samt en utbredd acceptans för kvinnors underordnade ställning i familjen. Drygt hälften av våldtäkterna utförs av en person i kvinnans familj eller bekantskapskrets.

Abort är endast tillåtet i fall då moderns liv har bedömts vara i fara av en utbildad sjukvårdare. Bestämmelsen möttes av stark kritik från religiösa företrädare som förespråkade ett totalförbud mot abort. Förbudet mot abort annat än under särskilda omständigheter får som konsekvens att många unga kvinnor väljer att vända sig till inofficiella abortklinker. Därmed utsätts kvinnorna för stora hälsorisker på grund av klinikernas ofta bristande medicinska kompetens.

Prostitutionen i Kenya är utbredd. Trafficking av personer förekommer både till och från Kenya och regeringen har kritiserats för att inte vidta tillräckliga åtgärder för att stävja utvecklingen.

Kvinnor är ekonomiskt marginaliserade i det kenyanska samhället. Endast tre procent av Kenyas kvinnor är fastighetsägare vilket gör att deras möjligheter att få banklån och starta företag är små. Majoriteten av de 39 procent av Kenyas befolkning som saknar tillgång till finansiella tjänster är kvinnor. 50 procent av

arbetskraften inom jordbrukssektorn är kvinnor. Samtidigt är kvinnorna kraftigt underrepresenterade på höga positioner inom näringslivet.

15. Barnets rättigheter

Den nya grundlagen garanterar barn rätten till bland annat utbildning, hälsa och skydd från våld och övergrepp. Sedan 2001 finns också en särskild barnlag. Enligt kenyansk lag är ett barn en person under 18 år.

Både gatubarn och barnprostitution förekommer i tämligen stor omfattning. Problemet är som störst i storstads och kustområdena och är ofta en del av organiserad brottslighet. Uppgifter gör också gällande att sexuella övergrepp och våld mot barn förekommer i en alarmerande stor utsträckning. Barna i hemmet är tillåtet och åtnjuter stort stöd bland befolkningen. Åga i skolan förbjöds 2002 men utövas fortfarande. Lärare har vid upprepade tillfällen gjort sig skyldiga till sexuella övergrepp mot elever.

Till följd av utbredd fattigdom tvingas många barn att arbeta för att bidra till familjens försörjning. Framförallt används barn som lågavlönad arbetskraft i den informella sektorn.

Enligt barnlagen från 2001 är barn förbjudna att delta i väpnade konflikter. Människorättsorganisationer har å andra sidan rapporterat om att den kenyanska försvarsmakten rekryterat och tränat minderåriga kenyanska och somaliska medborgare att strida i Somalia. Många barn rekryteras av kriminella organisationer och deltar i vissa fall också i lokala stridigheter mellan etniska grupper.

Äktenskap mellan barn under 16 år är förbjudet enligt lag men förekommer i viss utsträckning inom olika etniska grupper. För Kenyas muslimska befolkning är det möjligt att gifta sig under muslimsk lagstiftning. Den tillåter flickor att ingå äktenskap när de nått puberteten. Kenya är part till FN:s barnkonvention som förbjuder äktenskap mellan barn under 18 år.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Det finns ett fyrtiotal etniska grupper i Kenya, varav de fem största, kikuyu, luo, luhya, kamba och kalenjin, utgör en majoritet av befolkningen. Enligt folkräkningen 2009 bekänner sig drygt hälften av befolkningen till kristendomen och omkring 11 procent är muslimer. Traditionella religioner utövas av cirka 1,5 procent av befolkningen.

Vid sitt besök i Kenya våren 2006 noterade FN:s speciella rapportör att medvetenheten kring de etniska minoriteternas och urfolkens skyddsvärde har

ökat. Den nya grundlagen nämner uttryckligen rätten för sårbara och marginaliserade grupper att komma i åtnjutande av fri- och rättigheter, samt rätten till sin kultur.

Efter decennier av politiskt alliansbyggande längs etniska skiljelinjer har det uppstått spänningar mellan olika etnisk grupper. Eftervals våldet 2007 – 2008 var delvis ett resultat av den animositet som byggts upp mellan framförallt de fem största etniska grupperna i Kenya.

Den mångåriga konflikten i Somalia, och Kenyas rädsla för att konflikten ska sprida sig över gränsen, har lett till ökad misstänksamhet mot de etniska somalierna i Kenya. Tecken finns på att denna misstänksamhet och rädslan för en ökad islamisering har börjat påverka det historiskt sett harmoniska förhållandet mellan den kristna och muslimska befolkningen. Representanter för den muslimska befolkningen har vid flera tillfällen uttryckt oro för att den kristna majoriteten söker marginalisera muslimerna.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Diskrimineringen av personer på grund av deras sexuella läggning eller könsidentitet är utbredd och åtnjuter ofta direkt eller indirekt stöd av offentlig sektor, religiösa ledare och allmänhet. Samkönat sexuellt umgänge är förbjudet enligt lag och kan leda till fängelsestraff.

Den nya grundlagen garanterar alla medborgare vissa rättigheter, däribland rätten att skyddas från diskriminering. Homosexuella, bisexuella och transpersoners (HBT-personer) rättigheter omnämns inte.

Rykten om en planerad vigsel mellan två homosexuella män utanför Mombasa orsakade stor uppståndelse i Kenya under det första halvåret 2010. Våldsamma demonstrationer och en hätsk offentlig debatt utbröt. Uppståndelsen drevs på av homofobiska uttalanden i media från både muslimska och kristna representanter, samt representanter för det civila samhället.

Polistrakasserier och godtyckliga arresteringar av HBT-personer äger regelbundet rum. Det har också hänt att polisen agerat i syfte att skydda en individ från att utsättas för våldsamheter på grund av sin sexuella läggning.

18. Flyktingars rättigheter

Kenya är ett fredligt och relativt utvecklat land i en region som under lång tid präglats av väpnade konflikter, kränkningar av mänskliga rättigheter och extrema levnadsförhållande. Detta har medfört att Kenya under många år har fått ta emot stora mängder flyktingar från framförallt Sudan och Somalia. I dagsläget uppehåller sig omkring 340 000 flyktingar från framförallt Somalia,

Sudan och Etiopien i Kenya. 290 000 flyktingar befinner sig i Dadaab, ett flyktingläger i nordöstra Kenya. Återupptagna stridigheter i södra Sudan skulle få direkta humanitära konsekvenser för Kenya när sudanesiska flyktingar åter söker sig till Kenya.

Till följd av det stora inflödet av flyktingar och Kenyas begränsade resurser spelar FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) en viktig roll för mottagandet och registreringen av flyktingar i Kenya. Samarbetet mellan UNHCR och Kenya är fungerande, men inte problemfritt. Överlag respekteras de identifikationsdokument som UNHCR utfärdar och Kenya har hörsammat behovet att anvisa mer mark till utbyggnad av befintliga flyktingläger. Samtidigt förekommer uppgifter om övergrepp mot flyktingar. Deportering av flyktingar i strid med nationella och internationella bestämmelser har rapporterats. Därutöver äger inte flyktingar rätt att röra sig fritt i landet och tillåts ofta inte lämna det flyktingläger där de beretts plats.

Eftervalsvåldet 2007 – 2008 orsakade omkring 1 400 dödsfall och tusentals skadade. Drygt 600 000 människor tvingades på flykt från sina hem. Människorättsorganisationer har vittnat om förekomst av trakasserier och övergrepp i lägren för internflyktingar, utförda av såväl lägerinvånare, invånare från närområdet som kenyanska säkerhetsstyrkor.

Få av de som tvingades på flykt till följd av eftervalsvåldet har idag kunnat återvända till sina ursprungliga hem. Kritik har riktats mot regeringen för att den stängt befintliga internflyktingläger för hastigt. Många informella läger har som följd vuxit upp runt om i landet. Uppgifter har förekommit om att kenyanska säkerhetsstyrkor använt sig av otillbörliga metoder vid omlokaliseringen av internflyktingar till nya bostadsområden.

Enligt UNHCR:s siffror från januari 2011 uppgår det totala antalet internflyktingar i Kenya, eller personer i en liknande situation, till 385 300 personer.

19. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Personer med funktionsnedsättning har länge utgjort en utsatt och marginaliserad grupp i Kenya. Enligt 2009-års folkräkning lever idag 1,3 miljoner människor (3,5 procent av befolkningen) i Kenya med någon sorts funktionsnedsättning.

Ett antal åtgärder har vidtagits under de senaste åren. Mycket återstår emellertid att göra för att förbättra livskvaliteten för personer med funktionsnedsättning och öka medvetenheten kring deras situation. Barn med funktionsnedsättning göms ofta undan av sina föräldrar och framkomligheten i stadsrummet och myndighetsbyggnader är exempelvis mycket dålig. Vidare

upplever personer med funktionsnedsättning stora svårigheter inom utbildningsväsendet. Tillgången av tolkar och andra hjälpmedel är begränsad och måste vanligen finansieras av eleven själv.

En lag som ska tillvarata funktionsnedsattas rättigheter antogs 2003. Den åtföljdes av en nationell handlingsplan för att främja funktionsnedsattas rättigheter. I och med den nya grundlagen garanteras personer med funktionsnedsättning direkt politisk representation på både nationell och lokal nivå.

Ett växande antal intresseorganisationer i Kenya arbetar för ökad medvetenhet kring dessa frågor och påverka beslutsfattare. Regeringen har instiftat ett nationellt råd med uppgift att skydda och främja rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Kenya har ett dynamiskt civilsamhälle med många frivilligorganisationer med god relation till regeringen. Uppgifter förekommer däremot om att företrädare för vissa organisationer har utsatts för godtyckliga arresteringar, trakasserier och våldshandlingar.

Den nya grundlagen ger organisationer och medborgare större inflytande. Rättighetskatalogen stärker yttrande- och associationsfriheten, samt rätten för enskilda medborgare att framställa förslag till parlamentet.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Många aktörer, både svenska och internationella, finns på plats i Kenya och bidrar med insatser på området mänskliga rättigheter.

Ett av FN:s fyra högkvarter, det enda i Afrika, FN:s boende- och bostättningsorgan (UN-HABITAT) och FN:s miljövårdsprogram (UNEP) är belägna i Nairobi. Ett betydande antal FN-organ har närvaro i landet.

Det svenska stödet fokuserar på demokrati, mänskliga rättigheter, urban utveckling och fortlöpande stöd till HIV/AIDS-initiativ. Sverige och EU samarbetar också nära med det civila samhället i Kenya i syfte att stärka dess position och inflytande. Sverige samarbetar också nära med den privata sektorn: Exportrådet i Nairobi, i samarbete med ambassaden, har initierat ett projekt för företags samhällsansvar (*Corporate Social Responsibility*). Som en del av Sveriges politik för global utveckling har så kallade samråd för näringsliv och utveckling (NU-samråd) inletts på pilotbasis i Kenya. NU-samråden avser att

facilitera menings- och erfarenhetsutbyte om utvecklingsfrågor mellan ambassaden och den svenska företagssektorn i Kenya.

Utöver Sverige bedriver många länder utvecklingssamarbete med personal på plats i Kenya. Därtill finns ett antal svenska frivilligorganisationer etablerade i Kenya som bedriver insatser syftande till att främja demokrati och mänskliga rättigheter.